

Г Л А С

CDXXVII

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

КЊИГА 30

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

GLAS

CDXXVII

CLASSE DE LANGUE ET DE LITTERATURE

№ 30

Reçu à la IIIe séance de la Classe de langue et de littérature
le 21 mars 2017

Rédacteur
SLOBODAN GRUBAČIĆ
Membre correspondant de l'Académie

BELGRADE
2017

Г Л А С

CDXXVII

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

КЊИГА 30

Припремљено на III скупу Одељења језика и књижевности
од 21. марта 2017.

У р е д н и к
дописни члан
СЛОБОДАН ГРУБАЧИЋ

БЕОГРАД
2017

Издаје
Српска академија наука и уметности
Београд, Кнез Михаилова 35

Коректор
Снежана Крсћић-Букарица

Технички уредник
Мира Зебић

Тираж
300

Штампа
ПЛАНЕТА ПРИНТ, Београд

САДРЖАЈ

Милосав Тешић, <i>Некропола у Дићима селу</i>	1
Предраг Палавестра , <i>Гроб у Ирижу</i>	3
Predrag Palavestra , <i>The Grave in Irig</i>	16
Владета Јеротић, <i>Архетипови</i>	17
Vladeta Jerotić, <i>Archetypes</i>	22
Предраг Палавестра , <i>Гола факта</i>	23
Злата Бојовић, <i>Дубровник у српској књижевности</i>	29
Милован Данојлић, <i>Једна од улица мога живота</i>	37
Роберт Ходел, <i>О канонизацији књижевности у оквиру језичке глобализације</i>	41
Иван А. Чарота, <i>Белоруско-српски односи као научни проблем</i>	55
Пер Јакобсен, „Нилс Лине“ Јенса Пејтера Јакобсена као интертекст „Филипа Лајиновића“ Мирослава Крлеже	69
Per Jacobsen, <i>Jens Peter Jacobsen's "Niels Lyhne" as an Intertext for Miroslav Krleža's "Filip Latinovicz"</i>	78
Радомир В. Ивановић, <i>Дојринос Исидоре Секулић развоју савремене његошологије</i>	79
Radomir V. Ivanović, <i>Isidora Sekulić's Contribution to the Development of Contemporary Njegošism</i>	102

Јован Делић, <i>Од епиграфа, преко сонета, до „Рајних другова“, од прве до друге „Европске ноћи“</i>	101
Jovan M. Delić, <i>From Epitaphs, through Sonnets, to "War Friends", from First to Second "European Night"</i>	106
Снежана Милинковић, <i>Још постоје о „комичном“ еју Ђован Паола Лиомпарђа / Zuan Polo Liompardi / Libero del rado stizuxo</i>	107
Snežana Milinković, <i>Alcune chiose sul poeta „buffonesco“ Libero del Rado Stizuxo di Zuan Polo Liompardi</i>	118
Јелисавета Милојевић, <i>Шекспир као неизбежност</i>	121
Зоран Пауновић, <i>Шекспир и Лаза Костић</i>	135

ПЕР ЈАКОБСЕН

**НИЛС ЛИНЕ ЈЕНСА ПЕТЕРА ЈАКОБСЕНА
КАО ИНТЕРТЕКСТ ФИЛИПА ЛАТИНОВИЋА
МИРОСЛАВА КРЛЕЖЕ**

Апстракт. – Чланак упоређује два пасуса у роману *Нилс Лине (Niels Lyhne)* данског писца Јенса Петера Јакобсена са два пасуса у роману *Поврајку Филипа Лајиновића* Мирослава Крлеже.

Први пасус даје Нилсов и Филипов (Јакобсенов и Крлежин) поглед на уметност. Нилсово и Филипово дечачко занимање за егзотичност и опасне пустоловине се не разликује. Нилсово у играма са својим другом Фритјофом, Филипово у самотним маштањима испред старинског паравана у соби његове мајке. Нилсове игре су полазна тачка за његове идеје о уметности, пошто су престале да га занимају „витешке фантазије“. Приповедање, „причање приче“ почиње да обузима целу његову активност. И за Филипа ће слике са старинског паравана да одреде његов развитак као сликара.

Други пасус описује сусрет два дечака с Еросом. Једног августовског поподнева, Нилс изненађује своју тетку, лепу и обожавану жену, којој су се сви дивили, у њеној соби на имању свог оца. Али док се Нилсов сусрет с Еросом догађа у укусном будоару рафиниране младе жене, млади Филип је конфронтиран с Еросом у најружнијим околностима: у јавној кући у његовом родном граду. И поред огромне разлике између два призора, Нилс и Филип реагују упадљиво једнако: бекством и неутешном тугом.

Кључне речи: данска и хрватска књижевност, Ј. П. Јакобсен, Мирослав Крлежа, интертекстуалност, симболизам, рецепција

Дански књижевник Јенс Петер Јакобсен (1847–1885) био је један од писаца данског „Модерног продора“, а лансирао га је Георг Брандес

(Brandes, 1843–1927) у својим предавањима на копенхашком универзитету 1871. као представника реализма и натурализма у данској књижевности. У обрачуну с касним романтизмом, Брандес је са својим захтевима да књижевност мора „претрести проблеме“, наишао на општар отпор у Данској и емигрирао је такође у Берлин, где је живео од 1877. до 1883. У слободоумном грађанству Европе нашао је велики број присталица и постао једна од најутицајнијих личности културне Европе.

И поред Брандесових настојања да представи Јакобсена као реалисту и натуралисту, осетљиви и болешљиви списатељ наишао је у Немачкој на суздржан одјек, који се ни приближно није могао упоредити са пријемом и популарношћу других скандинавских писаца као што су Бјернстјерне Бјернсон, Хенрик Ибсен или Август Стриндберг. Јакобсеново књижевно дело које није велико¹, са својим темама као што су страх, немир, чежња наговештавало је више симболизам, а његова лирика с арабескама више сецесију него реализам и натурализам. Дошло је до дубоких промена у његовој европској рецепцији када су у осамдесетим годинама Марија Херцфелд (Herzfeld) и Роберт Франц Арнолд превели и објавили његове песме у Бечу, и када су тамо објављени његови романи и приповетке у скупоценим издањима са раскошним илустрацијама сецесионистичких уметника. Време и сензибилитет у хапсбуршкој метрополи били су другачији него у Берлину осамдесетих година. Како примећује Марија Херцфелд у једном есеју о Јакобсеновој књижевности: „*Das war nicht der Realismus und die Aktualität, die Georg Brandes damals begehrte*“². Јакобсенове најпознатије песме, његове „арабеске“ поимане су као језички пандани кривуља и вијугавих линија сецесије. Дански писац је примљен као откриће, па су га спомињали упоредно са Бодлером (Baudelaire), Уисмансом (Huysmans), Шуманом, Вагнером, Мороом и Росетијем, а инспирисао је низ уметника, не само песнике као што су Рајнер Марија Рилке, Штефан Георге, Хуго фон Хофманстал, него и композиторе као што су Арнолд Шенберг и Фредерик Делијус.³

¹ Романи *Marie Grubbe* (1876) и *Niels Lyhne* (1880), неколико приповедака и невелики број песама поготово његове *Арабеске* (објављене постхумно 1886) инспирисале су касније песнике и уметнике.

² Marie Herzfeld, *Die skandinavische Literatur und ihre Tendenzen*, Wien 1898, S. 18.

³ Шенберг је почео компоновање *Gurrelieder* по Јакобсеновим *Gurresange* 1900, а тек 1913. ово велико дело за солисте и велики оркестар имало је своје прво извођење у Бечу. Опера *Fennimore und Gerda* енглеског композитора Фредерика Делијуса по роману *Нилс Лине* компонована је 1909–1911, а имала је премијеру у Франкфурту 1919.

Као млад песник и интелектуалац, Мирослав Крлежа је будно пратио културне и уметничке догађаје у Европи, о чему сведочи његова обилна и разноврсна есејистика. И био је наравно упознат са „нордијском Плејадом” која је нарочито у годинама пре Првог светског рата инспирисала и утицала на многе писце ван Скандинавије. У разговорима које је Предраг Матвејевић водио с Крлежом и објавио први пут 1969. године,⁴ Крлежа поближе говори о свом односу према тим географски далеким писцима. На питање како данас (тј. 1969) види ту своју младалачку љубав, Крлежа одговара: „У чему се крила тајна нордијске Плејаде? Објаснити то данас није тако једноставно. Можда је главним мотивом била наивна вјера једног скрибента, почетника да и „мали народи“ могу писати „велику“ литературу. [...] из нордијске белетристике проговорила је безимена европска периферија, а то је и нама ширило крила властитих опажања“.⁵ А о томе како је та „симпатија“ у ствари започела, Крлежа говори:

„По свој прилици већ са Хамлетом на Хелсингору или с Андерсеном, да би на концу свршила с Херманом Бангом. Написао је роман о младићу из града Аграма, а градом владају бијели камени торњеви готске катедрале⁶. Нилс Лине (Јакобсенов) пао је у данско-аустријском рату⁷ рањен у мојој фантазији у битци са Рељковићевом региментом из Бабине Греде, а *Frau Maria Grubbe* била нам је позната као стара тетка. Бангови пеливани и акробати, чудна циркуска дружба чудествено надарене дјеце и бродоломаца, све је то било тужно као Мунк, а Стринберга знали смо напамет, читајући га потпуно безазлено и слијепо одано. Хамсуна нисам нарочито волио, био ми је досадан, а Нексе (Nexö) никада ми није рекао ништа.“

Чини се да Крлежин однос према Јакобсену није увек био толико идиличан и позитиван, како се добија утисак из *Разговора*. У својим есејима из двадесетих и тридесетих година, Крлежа спомиње неколико пута данског књижевника са знатно мањим поштовањем. Као изразито левичарски писац и уверени марксиста, активан на југословенској

⁴ Predrag Matvejević, *Razgovori sa Miroslavom Krležom*, Zagreb 1969.

⁵ *Ibid*, стр. 121–122

⁶ Није јасно на који роман Крлежа овде мисли. Херман Банг нема ниједан роман чији је протагониста из Загреба. Колико је познато, Банг је у свом целокупном опусу само једанпут споменуо име Аграм, и то у приповеци Златни град: „И сутрадан је послала редитељу поруку, да је одустала. Вратила се у свој Аграм“.

⁷ У рату Данске са Прусима 1864, Аустрија и Пруси су били савезници. После пораза Данска је изгубила Шлезвиг, Холштајн и Лауенбург.

левици, мало је вероватно да је могао обожавати и гајити нарочито топла осећања према сентименталним и декадентним књижевницима као што су Јакобсен, Рилке, Пруст, Оскар Вајлд... У једном есеју из 1930, Крлежа каже, на пример, о немачком песнику Рилкеу:

„Пасиван од нарави и немоћан спрам сваке стварности, он је наставио да иживљава у себи свој неживљени пубертет, оба-вијен маглама и миришљивим, опојним димом једне књижевности, која се преко париских салона димила у књижевним собама, по свим градовима и каванама европским. У полутмини сјеверне, хладне, гранитне цивилизације, у одразима далеких, магичних лирских свјетала, хранећи се натрулом безизлазношћу виших друштвених кругова као инспирацијом, под полурасвјетом бечке Сецесије и нордијских сентименталних писаца као Јакобсен, лирика Рајнера Марија Рилкеа, процвала је као бљедокрвно, болесно дијете у господској соби.“⁸

И касније, у истом есеју, закључује и карактерише Рилкеову лирику речима: „Живчани немири (Стриндберг, Вајнингер, Фројд), растровани сполни односи и природне настраности (Пшибижевски-Вајлд-Банг), јалово сањарење и бјежање од себе и своје властите презасићености (Кјеркегор-Јакобсен – уопће сви сјеверњаци)...“

У „К. унд К. монархији“ пре њеног распада, Беч је био природни културни центар, који је утицао на многе интелектуалце у Хрватској и у другим крајевима империје. Хабсбуршка престоница била је на неки начин капија кроз коју су пролазили утицаји из других културних центара и других крајева Европе.

Крлежин негативни поглед на Јакобсена који произлази из његових есеја може се барем делимично објаснити на основу чињенице да је његов сусрет са данским песником по свој прилици посредован путем бечке рецепције, а показује у сваком случају битну разлику Јакобсенове рецепције у немачком језичком простору. У Берлину у осамдесетим годинама, када је Брандес представио Јакобсена као натуралисту, и притом нарочито скренуо пажњу на то да је Јакобсен био биолог и дарвиниста који је превео Дарвина на дански језик, није наравно могао да не говори о Јакобсеновом посебном осећају за стил и језик. У поговору приповетке *Kuža u Berzamu* која је објављена 1883. у Берлину, Брандес каже: „*All' seine Worte und Sätze sind mit Stimmung getränkt und durchdrungen; es schwebt über seinem Stil eine so warme Stimmung, ein solcher Duft und Dampf der Stimmung, dass man in der Atmosphäre seiner*

⁸ Miroslav Krleža, *Rainer Maria Rilke*, Hrvatska revija 11–12, Zagreb 1930.

Bücher wie in einem grossen Treibhaus athmet...“ (упор. овај Брандесов цитат са горе наведеним Крлежиним речима о Рилкеу). За разлику од пријема у Берлину, Јакобсен је у Бечу у осамдесетих година примљен с одушевљењем. Време је било друго. Натурализам је одиграо своју улогу, а у Бечу је дански писац схваћен као симболиста, ако не и директно, као сецесиониста. Значајно је било да су први преводи Јакобсенове лирике Марије Херцфелд и Роберта Франца Арнолда објављени у Бечу осамдесетих година, у време када су бечки сецесионизам и минхенски Југендстил процвали у средњој Европи. Био је то, другим речима, онај Јакобсен којег је Крлежа упознао као млади „скрибент, почетник“, и који је заједно са другим писцима са друге периферије Еуропе пробудио његову *симпатију*.

Као што је познато, *Повраћак Филипа Лајиновића* из 1932. је роман о сликару Филипу који се враћа у своју домовину у нади да ће опет наћи инспирацију и ону „животну непосредност“ коју је изгубио. Повратак и поновни сусрет с малограђанском и борнираном средином његовог детињства, буди код Филипа јаке и потресне слике сећања на детињство и младалачке године. Два доживљаја се оцртавају нарочито јако у његовој свести: први су његова маштања испред старинског, енглеског паравана у соби своје мајке трафиканткиње Регине, а други његов сусрет са Еросом. Ова два доживљаја повезују Јакобсенов роман *Нилс Лине* са *Повраћаком Филипа Лајиновића*, тако да два одломка ова два романа на два различита начина стоје у интертекстуалном односу један према другом.

Старија и традиционална наука о књижевности је током времена указивала на многе везе између старијих и новијих текстова једног писца и на тај начин осветлила развој у једном стваралаштву, као и утицај и сродност између различитих писаца и раздобља. Новији појам, интертекстуалност, који је увела бугарска књижевна теоретичарка Јулија Христова 1969, и који је касније развио Француз Ролан Барт, иде корак даље и тврди да сви текстови на један или други начин зависе једни од других, да развијају, коментаришу, критикују и директно протестују или полемишу са другим текстовима⁹. Први споменути одломак код Јакобсена показују уверљиву садржајну подударност с Крлежом, док други може бити схваћен као Крлежин негативни коментар и протест против светоназора и појма лепоте данског песника.

⁹ За интертекстуалну везу између Балзаковог романа *Евџенија Гранде* и Андрићеве *Госпођице* види: Пер Јакобсен, *Интертекстуално читање Балзака и Андрића*. Свеске Задужбине Иве Андрића бр. 31. Београд 2014, стр 150–160.

„Ено, тамо су се играли ужетом, Нилс и парохов Фритјоф, а обруч беше брод који би се насукao чим би се преврнуо на бок, али ако би га благовремено ухватили, важило би као да је брод бацио сидро. Ону уску оутању крај морске обале којом се тако тешко пролази називали су Баб ел Мандев или капијом смрти, на врата стаје написали су кредом да је то Енглеска, а на хамбару писало је: Француска; баштенске вратнице беху Рио де Жанеиро, а ковачница Бразилија. [...] Горе пак, на њиви иза млина, било је више пећина у земљи, – тамо су боравили лично принц Беомунд и они дивљи Сарацени са црвено-сивим турбанима и жути перјаницама – чичкови и дивизма големог раста. Тамо беше право маварско царство, јер та безгранична бујност, она недогледна расцвалог живота дражиле су дух разарања, опијале чула насладом уништавања. Дрвени мачеви блештали су сјајем челика, зелени биљни сокови бојили су оштрицу руменилом крви, а посечене стабљике по којима су ногама газили беху тела Турака смрвљена под копитама убојних коња.“¹⁰

И поред супротности између активности у Нилсовим играма и Филипових интровертних и усамљених маштања, постоји јасна и уверљива подударност у два описа. Одговарајући одломак код Крлеже гласи:

„Био је то старински енглески петорокрилни параван, с оквирима црвеног махагонија, али му је свила потпуно сагњила, пак је нетко преко драперије налијепио старе оцалне отиске и литографије из илустрираних листова: енглеске краљеве с Марија-Стуарт-овратницима, голе ропкиње, соколаре, коњанике, грофове, грофице, ловце, јелене и генерале. Црнци и црначке луке: далеке плохе плитког мора што се котрља преко жала пјенушавим зеленим таласима, а ту је јарбол, на јарболу вијори се застава на вјетру а Филип има тропску бијелу кацигу и храбро гази преко зеленог Конга с поворком робова: прашума дише и чују се мајмунски како вичу по гранама. [...] Пред Лејдисмитом грме топови. Сукља огањ из жељезних ждријела и мирише барут: једна се шесторопрежна батерија напела иза све снаге да испне тежак топ на постав: длакава стегна коњска, крваве рањене бутине, узнемирене црне репине, раскрвављене ноздрве, фијук бичева и стравичне маске коњанике у одсјају задимљене топовске грмљавине:

¹⁰ Цитати из *Нилса Линеа* су из превода Вере Стојић. Београд 1942.

опсада Лејдисмита, генерал Де Вет (De Wet) са својом пратњом на огромном црном пастуху проматра опсаду Лејдисмита.¹¹

Егзотичност и опасност су подстицале и интригирале и Нилсово и Филипова маштање. Њихове игре и маштања нису биле много другачије од игара које дечаци у њиховим годинама играју, али поред ове површне сличности, Нилсове игре, односно Филипови доживљаји испред слика на старом паравану, јесу битна полазна тачка за њихов каснији уметнички развитак. Нилс Лине је песник, и када су игре изгубиле своју привлачност, и није више имао потребу „нападати бодљикаре и пољске зеље” да би задовољио своја витешка маштања, тада приповедање („причање приче“), заокупља сав његов интерес, сву његову активност: „Све што је учинило утисак на Нилса, што је видео, што је схватио и што је погрешно разумео, све чему се дивио, или је знао да му се ваља дивити, све је то улазило у причу.”¹²

И за Филипа је његов доживљај слика на старом паравану битан за његов развој и стварање као сликара:

„Те слике са сивог старинског паравана, то су заправо биле једине праве слике што их је икад доживио у свом животу. Сликајући послје и сам и пишући много о сликарству, Филип је много тога написао и прочитао о проблемима сликарске технике, али, ипак, он је увијек нејасно дубоко, негдје у непознатоме себи осјећао како би слике, када би доиста биле праве, живе слике, требале да говоре бар тако гласно као што су њему говориле оне сиве подеране крпе у оним сумрацима, ту, у тој смрдљивој соби.”¹³

СУСРЕТ С ЕРОСОМ

Два друга одломка која имају интертекстуални однос су сусрет двојице дечака с Еросом.

У роману *Нилс Лине* реч је о топлом августовском недељном поподневу када је Нилс сам код куће на очевом имању са својом тетком Едел Лине. Размажена и обожавана млада жена из главног града је замолила Нилса да јој убере букет пољског цвећа, и кад се попео на спрат и тихо отворио њена врата да би оставио цвеће на столици код врата, спазио је своју тетку:

---

¹¹ Цитати из *Povratka Filipa Latinovicza* су из јубиларног издања у поводу 85-те годишњице ауторова живота, Сарајево 1980. Овај цитат је на стр. 25–26.

¹² Стр. 29.

¹³ Стр. 26.

„Лежала је испружена на као море зеленом атласу дивана, одевена у фантастичан цигански костим. Лежала је на леђима, забачене главе, истурене браде; њена дуга, расплетена коса спуштала се преко наслона дивана на простирку. Вештачки наров цвет на кожној ципели бронзане боје личио је на малено острво усред мутнозлатне реке.

Боје њеног одела беху разнолике, али све ублажене у тону. Јелече од тешке тканине без сјаја, ишаране тамноплавим, бледо-црвеним, сивим и наранџастим пламеновима, стезало је белу свилену кошуљу широких рукава, који су допирали до испод лаката. Свила је имала неки црвенкасти отсјај и била ту и тамо проткана појединим нитима руменог злата. [...] Мало даље лежао је пар мрких, свилених чарапа – једна смотана а друга раширена, тако да се јасно могао да види цео њен облик и црвени уметак изнад пете.“¹⁴

Минуциозан опис у сецесионистичком декору као прерафаелитска слика. Сlikовитост, придеви за боје и детаљно снебивање у тешком и топлом расположењу летњег дана као да подстиче Крлежу да у једном есеју из 1926. *О Марселу Прустију* асоцира на сусрет Марсела и Жилбере у Прустовом роману *У истражању за изгубљеним временом*:

„Из тог шенгајстовско антипоетског, снобовско нудитетског брака родила се дјевојчица Жилбер, прва илузија „вјечно женског“ у животу Марсела Пруста, коју је он први пут угледао једног љетног поднева у Комбреју, а тај је моменат у књизи комбрејовских успомена зацијело најсвечаније приказан, у некој јакобсеновској лирској тишини, каква се рађа у човјеку код посљедњих терцина добрих сонета.“¹⁵

Али док се Нилсов сусрет с Еросом догађа у укусном будоару рафиниране младе жене, млади Филип је конфрнтиран са Еросом у најружнијим околностима у јавној кући у његовом родном граду. Као да Крлежа чини опис што одвратнијим, што гаднијим од Јакобсеновог. Јакобсеновом сецесионистичком сликању супротставља тулузлотрековски приказ:

„У влажном киселкастом слапу мириса, последије пуног сунчаног љетног сјаја као ослијеђен, тапајући у потпуној тмини, Филип је на шкурном освјетљењу отворених врата видео само лаворе, наслоне столица с пребаченим женским хаљинама, пеларгоније на прозорској дасци и разгледнице по стијенама, а из

¹⁴ Стр. 42–43.

¹⁵ *Književna republika*, god. IV, br. 2 i 3–4, Zagreb 1927.

непрозирне тмине позвао га је нечији глас да приступи ближе к постељи.

Ту, обасјан снопом свјетлости што је падала кроз малени колут на прозорској плочи, лежала је жена, а трбух јој је био раскривен, огроман и сасвим бијел као свјежи хљеб кад лежи на пекарској лопати. Само то да је тај трбух огроман, надувен, мекан и нагњио као квасац под прстом, да има пупак, као пријесан хљеб на пекарској лопати, то је била једина слика што му је остала у памети сасвим живо и неизбрисиво. [...] Код оног давног догађаја била је главна расвјета оног нечег гњилог, пријесног, надувеног, огромног, оног тајанственог нечег женског што би требало да се донесе „тулузлотрековски“, али опет освијетљено једним нарочито нездравим, наднаравним освијетљењем гњиле пути.“¹⁶

А поред огромне разлике између два призора, Нилс и Филип реагују упадљиво једнако: бекством и неутешном тугом:

„Ужурбана, несигурна хода Нилс похита кроз одаје у своју собу. Био је сасвим збуњен, осећао је неку дивну малаксалост у коленима, а у врату као да га је нешто гушило. Затим се баци на канабе и заклопи очи, али није могао да нађе мира. Спопао га је мучан страх, светлост му је болно сметала упркос затвореним очима. [...] И Нилс је тешко уздисао као болесник у грозници, погледом кружио по соби као изгубљен; никад се још није осећао толико несрећан, толико усамљен, тако одбачен и напуштен. Сео је крај прозора на сунце и горко плакао.“¹⁷

А Филип:

„Осјетивши неизрециво одвратан воњ, он се истргнуо оној блиједој појави и истрчао из собе. [...] На насипу под пругом плакао је читаво то послјејеподне, као да му је нетко умро.“¹⁸

Оно што је нарочито карактеристично код ова два описа јесте изразито сликовито представљање. Али све је код Крлеже искривљено и ружно – као протест против укусно-питорескног код Јакобсена. Филипова експресионистичка, синестетска размишљања о мирисима као саставном делу сликарства су нарочито подвучена као контрапункт у односу на трагање за лепотом *fin-de-ciècle*.

---

¹⁶ Стр. 50.

¹⁷ Стр. 45.

¹⁸ Стр. 50.

У великом и разноликом опусу Мирослава Крлеже увек је јасно где су његове симпатије и поготово његове антипатије. Крлежа је увек био јачи у негацији. Његови есеји су често поуке саздане од оштрих и критичких ставова, увек сјајно и сугестивно формулисане. Он је, нарочито у двадесетим и тридесетим годинама заузео врло оштар идеолошки став према европској декаденцији сасувши свој сарказам на Пруста, Георгеа, Хофманстала, Банга, Јакобсена, и све оне списатеље с краја 19. века о којима се говорило са страхопоштовањем и дивљењем по салонима. А како смо овде видели, дао је и белетристички израз своје сагласности с Јакобсеновим схватањима уметничког стварања, али је изразио и своје негодовање и протест против онога што је сматрао лажним, малограђанским, снобовским – декадентним.

Per Jacobsen

JENS PETER JACOBSEN'S *NIELS LYHNE* AS AN INTERTEXT FOR MIROSLAV KRLEŽA'S *FILIP LATINOVICZ*

S u m m a r y

The Danish writer Jens Peter Jacobsen (1847–1885) is generally considered to be a realist and naturalist as a member of “The Modern Breakthrough” initiated by Georg Brandes in 1871. But when introduced in Central Europe at the end of the 1890’ies, he was considered a forerunner and inspirator for a whole generation of symbolist and secessionist writers, painters, and composers from the turn of the century (Rilke, Hofmannsthal, George, Zweig, Arnold Schönberg). The left wing Croation writer Miroslav Krleža’s view on Jacobsen, with whom he became acquainted through the Central European reception, was generally negative. In his essays from the 1920’ies and 1930’ies, Jacobsen is generally viewed as a decadent *l’art pour l’art* writer.

Nevertheless, in Krleža’s novel, *Povratak Filipa Latinovicza*, from 1932 two passages are intertextually connected with two passages in Jacobsen’s novel *Niels Lyhne* from 1880. The first passage shows a mutual view on the genesis and inspiration of art. The second passage, the two boys’ encounter with Eros, shows a striking difference. The dreamlike scene from *Niels Lyhne* is heavily contrasted with the corresponding brothel-scene in *Povratak Filipa Latinovicza*.